

Є. Р. Тишкевич
студентка 2 курсу,
спеціальність «Соціальна робота»,
ФПСР ОНУ імені І. І. Мечникова
Науковий керівник:
к. істор. н., доц.
в.о.завідуюча кафедри «Соціальної роботи»
С. В. Гладченко

ГЕНДЕРНОЧУТЛИВИЙ ПІДХІД ДО ПРОБЛЕМ ТРАНСГЕНДЕРІВ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

На сьогоднішній день існує велика кількість рухів, спрямованих на боротьбу з дискримінацією та визнання рівності між різними категоріями та групами населення. Незважаючи на те,

що ще прийнятою ООН у 1948 році Загальною декларацією прав людини за кожною людиною закріплюються усі зазначені в документі права, у тому числі на захист від дискримінації та такого відношення, що принижує її гідність, незалежно від раси, статі, релігії, національного чи соціального походження, майнового чи іншого положення [1], - досі існують такі явища, як насильство на ґрунті ненависті, стигматизація, дискримінація за певними ознаками окремих осіб або соціальних груп. Однією з таких груп є спільнота трансгендерних людей, обмеження у правах яких на сьогодні у багатьох країнах світу закріплене навіть на законодавчому рівні. Саме тому тема гендерночутливого підходу до трансгендерів є актуальною дна тлі сучасних суспільних процесів.

Жорстоке відношення до трансгендерів часто виправдовують неприродністю безпосередньо явища трансгендерності з оглядом на традиційні уявлення про жіночу та чоловічу стать. Адже саме поняття «гендеру» зрозуміле далеко не всім, тим паче складним для сприйняття є словосполучення «гендерна дисфорія» (або «розлад гендерної ідентифікації») [4]. Але, незважаючи на новизну термінів, важливо відмітити, що явища, які сьогодні вважаються психічними розладами та включені до групи F64 МКХ-10 [4], існують вже достатньо тривалий час у різних народах та культурах [3]. Наприклад, у древніх цивілізаціях Середньої Америки (ацтеки та майя) гендер не зводили до понять чоловічого та жіночого й вважали чимось доволі гнучким, що відображалось на одязі та сприйнятті гендерних ролей у цілому [2, с. 54-175]. У різних культурах явище має різні назви: Древній Єгипет - «сехет», Індія - «хіджа», Полінезія - «фаафафине» тощо [3], — але можна зробити висновок про те, що у більшості своїй традиційні уявлення про гендер доволі примітивні та дещо помилкові, а з цього й породжується невірна поведінка по відношенню до трансгендерних людей не тільки з боку окремих осіб, а й цілого суспільства та держав.

Станом на 2016 рік з 49 країн Європи 20 не мали чітко прописаної у законодавчих актах процедури транс-переходу, 8 не надавали можливості зміни гендерного маркеру у документах, 37 вимагали постановки діагнозу [4], 30 вимагали медичного втручання у різних формах, 23 вимагали стерилізації, 22 вимагали не перебувати у шлюбі чи розлучитися, 33 не передбачували можливості визнання гендеру для неповнолітніх [5].

Для представників небінарних гендерів [3] проблема офіційного визнання стоїть більш гостро, ніж для тих, хто не виходить за рамки бінарної гендерної системи. Напевно, першою країною, де був офіційно визнаний «третій гендер» стала Австралія, адже саме там у 2003 році був виданий перший паспорт з позначкою «X» у графі «стать», хоча тоді така можливість існувала лише для інтерсекс-людей, а з 2011 - для всіх осіб з «невизначеною статтю». Небінарний гендер визнається ще у ряді країн: Німеччині (з 2013 р.), Індії (з 2014 р.), Непалі (з 2007 р.), Новій Зеландії (з 2012 р.), у Франції та США існують прецеденти офіційного визнання небінарного гендеру, а у Канаді та Шотландії активно розробляються проекти законодавства щодо небінарних людей [3].

У країнах Європи є власні особливості правового становища транс-людей. Наприклад, у 2004 р. у Великобританії прийнятий «Акт визнання гендера», що є першим у світі законом, який визначає можливість визнання гендеру без медичних втручань. У Австрії та Німеччині Конституційним Судом було визнано незаконним вимагати розлучення для трансгендерів, що знаходяться у шлюбі. У 2010 році Франція стала першою країною, що виключила транссексуальність з психічних захворювань у національній медичній класифікації, але законною залишилась вимога стерилізації задля юридичного визнання статі. А у Швеції владою було прийнято рішення ввести грошову компенсацію для трансгендерів, що були примусово стерилізовані [3].

Найбільш прогресивними в області правової підтримки трансгендерних людей на сьогодні є такі країни, як Аргентина, Данія, Мальта та Ірландія.

В Аргентині у 2012 році був прийнятий «Закон про гендерну ідентичність», який вперше офіційно скасував вимогу діагностики для визнання гендеру. Закон також передбачає доступність медичних послуг, необхідних для транс-переходу, і передбачає покриття витрат на даний вид послуг страховкою. Активно розробляються законопроекти, які б регулювали покарання та компенсацію шкоди у разі виникнення правопорушень на ґрунті трансфобії. Також у столичній провінції був прийнятий закон про квоту в 1% для трансгендерів при працевлаштуванні, що є першим таким законом у світі [3].

У законодавстві Данії тонкощі транс-переходу не прописані так чітко, як це помітно в аргентинському. Юридичне визнання гендеру на основі самовизначення стало можливим з прийняттям поправки до «Акту про систему громадянської реєстрації». Законодавством тут визнаються небінарні гендери, а трансгендерні діагнози виключені з категорії психічних хвороб з 2017 р. [3].

Мальта несподівано вибилася у лідери по рівню законодавчого забезпечення прав трансгендерним людям у 2015 році, прийнявши «Закон про гендерну ідентичність, гендерну експресію та статеві характеристики», який розкриває всі аспекти транс-переходу та визнання гендеру. Також у цій державі впроваджена політика для освітніх закладів, що стосується роботи з трансгендерними, гендерно-варіативними та інтерсекс-дітьми. Наприкінці 2015 року владою Мальти був прийнятий законопроект, що передбачає заборону конверсійної терапії ЛГБТК [3].

У Ірландії «Закон про визнання гендеру» прийнятий у тому ж 2015 році та за змістом схожий на аргентинський «Закон про гендерну ідентичність» [3].

Ініціативи законодавчих впроваджень у напрямі політики щодо трансгендерів зараз існують у Великобританії, Франції та Фінляндії.

В Україні юридичне визнання гендеру, на відміну від вищезазначених держав, пов'язане виключно з медичною процедурою, яка достатньо чітко регулюється законодавством.

За Наказом №60 Міністерства охорони здоров'я України, процедура транс-переходу триває більше року та включає у собі багато етапів, котрі об'єктивно не є важливими для зміни статі та визнання гендеру. Цивільним кодексом України визначено кожна людина, що досягла 16 років, має право змінити ім'я та прізвище, але не ім'я по батькові, саме тому після транс-переходу у паспорті рід ім'я та прізвища людини буде відрізнятися від роду ім'я по батькові, що виглядає досить безглуздо[3].

Також в Україні існує заборона на усиновлення для певних категорій осіб, у тому числі і для тих, хто має діагноз «транссексуалізм» за МКХ-10 [4].

Позитивним моментом є поправка до Кодексу законів про працю від 2015 року [3], де зазначена заборона дискримінації при працевлаштуванні за рядом ознак, серед яких вже фігурує гендерна ідентичність.

Хоча ще у 2015 році Кабінетом Міністрів України був затверджений План дій по реалізації Національної стратегії у сфері прав людини до 2020 року [3], який передбачав відміну заборони усиновлення для транс гендерних людей, заснування робочої групи, яка б займалася розробкою плану зміни документів для трансгендерів, приведення до норми законодавства про заборону будь-якої дискримінації згідно з правовими стандартами Європейського Союзу тощо, на сьогодні мало що потерпіло справжніх змін та трансгендерній людині в Україні доводиться стикатися з рядом правових проблем, причини яких можна простежити аналізуючи законодавство.

Беручи до уваги вище зазначене, не дивно, що трансгендерні люди часто страждають від непорозуміння, агресії з

боку оточуючих, низької самооцінки, вони бояться звертатися до лікарів з острахом бути засудженими, починають транс-перехід самостійно, що може відобразити на стані здоров'я у цілому, стикаються з дискримінацією у сфері праці та освіти тощо.

Велику роль у захисті прав трансгендерних людей відіграв Європейський Суд з прав людини, до якого може звернутися будь-який громадянин країн-членів Ради Європи (Україна у цьому числі), який вбачає у діях з боку держави порушення власних прав, що закріплені у Європейській конвенції про захист прав і основних свобод людини. Хоча зробити це можливо лише за умови, якщо раніше були невдалі спроби домогтися справедливості у судах нижчих рівнів. Розгляд справи у Європейському Суді може тривати роками, але його рішення мають велику вагу для подальшого судочинства у різних країнах Європи. Серед найбільш відомих процесів за участю трансгендерів можна відмітити справи «Ван Кюк проти Німеччини», «Шлюмпф проти Швейцарії», «Хамалайнен проти Фінляндії» тощо [3]. Хоча справи не завжди вирішуються на користь позивачів, Європейський суд з прав людини є потужним інструментом для відстоювання власних прав.

Спираючись на увесь текст роботи, можна зробити такі висновки: по-перше, відсутність достатньої інформації про трансгендерних людей та недостатня її поширеність породжують помилкові уявлення щодо цієї соціальної групи та таке відношення, що суперечить загальноновизнаним засадам гуманізму; по-друге, становище трансгендерів у різних країнах Європи та світу різниться через відмінність у якості законодавчого забезпечення прав трансгендерних людей; по-третє, незважаючи на високий рівень соціального розвитку, явища дискримінації та стигматизації досі існують і часто призводять до виникнення жакхливих випадків злочинів і насильства на ґрунті нетерпимості, саме тому необхідно культивувати у суспільстві толерантність та повагу до життєвих засад кожної людини, незалежно від поглядів, походження, статі, гендеру тощо.

Список використаної літератури

1. Всеобщая декларация прав человека [Электронный ресурс]. – 1948. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.un.org/ru/universal-declaration-human-rights/index.html>.
2. Joyce R. Gender and Power in Prehispanic Mesoamerica / Rosemary A. Joyce. – Austin: University of Texas Press, 2000. – 287 с.
3. Ирискина И. ТРАНСГЕНДЕРНОСТЬ ОТ МЖ ДО Х [Электронный ресурс] / Инна Ирискина. – 2016. – Режим доступа до ресурсу: https://update.com.ua/spetcproekt_tag987/transgender/#4.
4. МКБ 10 - Международная классификация болезней 10-го пересмотра [Электронный ресурс]. – 1990. – Режим доступа до ресурсу: <http://mkb-10.com>.
5. Trans Rights Europe Map & Index 2016 [Электронный ресурс]. – 2016. – Режим доступа до ресурсу: https://tgeu.org/trans-rights_europe_map_2016/.